


## KİTAP TANITIMI & ELEŞTİRİ / BOOK REVIEW & CRITICISM

### Yitirilmiş Bütünlüğün İkamesi İçin Bir Öneri: *Roman ve Halk*\*

Dr. Öğr. Üyesi, Mustafa Karadeniz   
Batman Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi  
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü  
[gulderim@hotmail.com](mailto:gulderim@hotmail.com)

#### Öz

Cengiz Han ve Lenin biyografileriyle tanınan İngiliz gazeteci, romancı ve tarihçi Ralph Winston Fox (1900-1936) görece kısa bir ömre çok sayıda kitap, deneme ve makale sığdırmış üretken bir yazardır. Yazarın ölümünden sonra 1937'de yayımlanan *Roman ve Halk* (*The Novel and the People*), Ferit Burak Aydar'ın İngilizceden çevirisiyle Ayrıntı Yayınları tarafından Ekim 2019'da yayımlandı. Fox 12 bölümden oluşan çalışmasında, roman türünün tarih boyunca geçirdiği zorunlu değişimleri İngiliz romanı bağlamında ele alır. 128 sayfadan oluşan kitabın girişinde yazar romanın, matbaayla yaygınlaşan bir medeniyet yarattığını vurgular. Fox'a göre burjuva bireyin epiği olan roman, kapitalizmin dünyaya sunduğu en önemli yaratıcı kültürel hediyedir. Epikteki toplumsal bütünselliğin aksine roman, bireyi ve onun kaderi ve yaşantısıyla sınırlı olan mücadelesini ele alır. Yazara göre roman, insan ile toplum arasındaki dengenin kaybolduğu, bireyin başkalarıyla ve doğayla daimi bir mücadele içine girdiği kapitalist bir toplumda gelişebilir. *Roman ve Halk*, sanat ve hayat arasındaki bağlantıyı oldukça akıcı bir dille mesele edinen kıymetli bir çalışma. Yazarın sosyalist gerçekçi sanat anlayışının gelişimi ve sorunları hakkındaki fikirleri, Türk edebiyatındaki toplumcu-gerçekçi roman geleneğine dair yeni çalışmalara ilham verebilecek türdendir.

**Anahtar Kelimeler:** Roman, epik, halk, burjuva, kapitalizm.

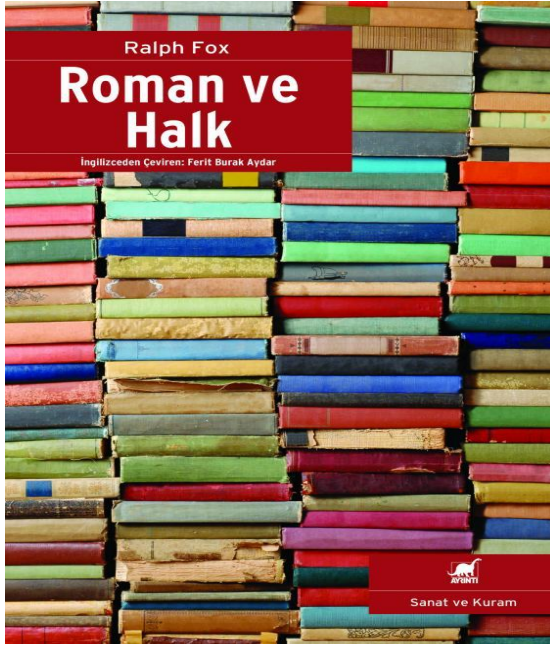
### A Proposal for the Replacement of Lost Integrity: *The Novel and the People*

#### Abstract

British journalist, novelist, and historian Ralph Winston Fox (1900-1936), known for his biographies of Genghis Khan and Lenin, is a prolific writer who wrote a large number of books, essays and articles in a his relatively short life. *The Novel and the People*, published in 1937 after the author's death, was published by Ayrıntı Publications in October 2019 with the translation of Ferit Burak Aydar from English. In his work consisting of 12 chapters, Fox examines the mandatory changes of the genre throughout history in the context of the English novel. At the introduction of the book consisting of 128 pages, the author emphasizes that the novel is a creation of civilization that has become widespread with the printing press. According to Fox, the novel considered the epic of the bourgeois individual, is the most important creative cultural gift capitalism offers to the world. Unlike social integrity in epic, the novel deals with the individual and his struggle limited to his destiny and life. According to the author, the novel can develop in a capitalist society in which the balance between man and society has disappeared and the individual is in a constant struggle with others and nature. *The Novel and The People* is a precious work that makes a point of the connection between art and life in a very fluent language. The author's ideas about the development and problems of the socialist realistic sense of art are of a kind that can inspire new studies on the socialist-realistic novel tradition in Turkish literature.

**Keywords:** Novel, epic, people, bourgeois, capitalism.

\* Ralph, F. (1937). *The Novel and the people*, Londra: Lawrence & Wishard.



Fox, R. (2019). *Roman ve Halk*, (çev. Ferit Burak Aydar), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 128 s.

Türkiye’de, Cengiz Han ve Lenin biyografileriyle tanınan İngiliz gazeteci, romancı ve tarihçi Ralph Winston Fox (1900-1936) görece kısa bir ömre çok sayıda kitap, deneme ve makale sığdırmış üretken bir yazardır. Temel ilgi alanları Asya tipi üretim tarzı ve Marksist edebiyat teorisi olan Fox, farklı konulardaki çalışmalarıyla geniş bir ilgi alanına sahiptir. Yazarın ölümünden sonra 1937’de yayımlanan *Roman ve Halk* (*The Novel and the People*) adlı incelemesi, Ekim 2019’da Ferit Burak Aydar’ın İngilizceden çevirisiyle Ayrıntı Yayınları tarafından yayımlandı.

Çalışmasından, mütevazı bir şekilde, denemeler toplamı olarak söz eden Fox edebiyat, gerçeklik, roman ve epik kavramlarını merkeze alarak roman türünün tarihsel süreç içinde yaşadığı zorunlu değişimleri, İngiliz romanını eksen alarak 12 bölümde inceler. 128 sayfadan mürekkep kitabın girişinde yazar, kökeni Heredotos’a kadar uzanan romanın, esasında, matbaanın ürünü bir medeniyet yarattığını vurgular. Türün yaşamla olan münasebetine odaklanan Fox’a göre “[r]oman sadece kurmaca düzyazı değildir; roman, insan hayatının düzyazısıdır, insanı bütünlüğü içinde ele alıp ona bir ifade kazandırmak için adım atan ilk sanat türüdür” (s. 12). Hayatın gizli yönlerini görünür kılan romanın, sunduğu gerçekliğin bütünlüğü ve kapsayıcılığı bakımından şiir, tiyatro, sinema, resim ve müzikten daha yetkin bir tür olduğu kitabın temel varsayımlarından biridir.

“Roman ölüyor mu?” tartışmalarının sanat/edebiyat kamuoyunu enikonu meşgul ettiği 1930’lu yıllarda Fox da bu popüler tartışmaya bigâne kalmaz. Romanın, evet, bir kriz içinde olduğu iddialarına katılan yazar, ancak tartışma konusu krizin, ortalığın harikulâde popüler romanlardan geçilmediği bir dönemde, esasında bir nitelik sorununun tezahürü olabileceğini savunur. Söz konusu tartışma bağlamında yazarın serdettiği düşünceler, 1930’ların Avrupa yayıncılık ve sanat hayatını değil de günümüzü betimler gibidir. Basılan romanların türü ve niteliği konusunda okurdan ziyade, dev yayıncıların bütünüyle kazanca odaklı tercih ve yönlendirmeleri, kitap sektörünü bir tekele mahkûm eder. Yayınevlerinin basılacak romanları belirlerken yazınsal nitelikten ziyade çok satarlığı ve kolay okunurluğu esas almalarının köklü bir geçmişe sahip olduğu çarpıcı anekdotlarla anlatılır. Söz gelimi Fox, bir romanın özgünlükten yoksunluğu nispetinde geniş bir dolaşım ağına sahip olduğunu ironik bir şekilde dile getirir. Bir romanın basım ve dolaşıma girme süreciyle ilgili şu düşünceler, günümüz yayıncılık sektörünü anlatmak için yazılmış gibidir:

*Ne bastıklarının çok bir kıymeti yok. Değil mi ki aynı yazıyla aynı kâğıda basılacak, değil mi ki aynı bez ciltle aynı kılıfla kaplanacak ve aynı kitapçıya satılacak? O halde ne gam, kitap ister şaheser olmuş ister deli saçması! Her iki durumda da yayıncı tanıtım yazısında kitabının bir şaheser olduğunu buyuracak ve birçok eleştirmen de çok uzun zaman önce o meyus ayırım yapma görevinden el etek çekmiş olduğundan, o anki ruh haline ya da söz*

*konusu yayıncıyla olan kişisel ilişkisine göre biçilen bu değeri üç aşağı beş yukarı kabul edecektir. Günümüzde yazar (müellif), yayıncılar arasındaki bu büyük "kazanma oyununda" bir hiç derekesine düşmüş durumdadır (s. 14).*

Tamamen kâzanç odaklı bu oyunda yazar ve okurun, yayıncılık sektörünün salt bir kültür hizmeti sunmadığının bilincinde olması gerektiği vurgulanır. Bu bilinç, sektördeki asıl mevzunun nitelik değil nicelik olduğunu daha iyi anlamaya imkân verecektir. Bir Marksist olarak Fox, İngiliz sanat ve edebiyat ortamının bu sorunlarına çözüm reçetesi olarak "sosyalist gerçekçiliği" sunar. Kitabın "Marksizm ve Edebiyat" başlıklı bölümünde, öne sürülen bu iddia gerekçelendirilir. Kaba bir şekilde alımlanmasına itiraz edilen Marksist estetiğin ne olduğu ve yazınsallığa verdiği değer etraflıca açıklanır. Fox'a göre sanat eserinin insan bilincine olan manevi etkisini göz ardı ettiği, maddi ve ekonomik sebeplerin dolaysız ve kaba bir yansıması olduğu yollu iddialar, Marksist estetiği karikatürleştirme amacı taşır. Bu düşüncelerini şu cümlelerle tahkim eder:

*Marx'ın elbette böyle bir görüşü yoktu zira Marx bir sanat eserinin yaratılış sürecinde dinin, felsefenin ya da geleneğin çok önemli bir rol oynayabileceğini, hatta bunlardan birinin ya da diğer 'ideal' etkenlerin söz konusu eserin biçiminin belirlenmesinde baskın çıkabileceğini çok iyi biliyordu (s. 23).*

Fox, yaygın kanaatin aksine, Marksist estetiğin bireyi inkâr etmediğini, salt kapitalist çarkın dişlileri arasında can çekişen edilgen bir varlık olarak görmediğini belirtir. Maddi güçler insanı etkilese bile, der Fox, bu güçleri yaratan özünde insanın kendisidir. Maddi güçleri değiştirirken, aynı zamanda, kendisini de değiştirip dönüştürme kapasitesi vardır. İnsanı, Marksist felsefe ve estetiğin merkezine konumlayan yazar, romanın en temel endişesinin bireyin istenciyle toplumsal koşulların istenci arasındaki çatışma olduğunu savunur. Bu istenç ve tutkuların çatışması da soyut değil, ekonomik koşullar tarafından belirlenir. Bu yüzden bireyi bulunduğu toplumsal ve ekonomik koşullardan yalıtarak değerlendirmek makul sonuçlara ulaştırmaz. Çünkü insan denen varlık hem kolektif hem de kişisel bir tarihe sahiptir. "Bu ikisi elbette bariz bir çatışma içinde de olabilir ama sonuçta bir bütündür; nihayetinde bireyin kişisel tarihi toplumsal tarihi tarafından koşullanır fakat bu durum sanat söz konusu olduğunda toplumsal tipten bireysel kişiliğe baskın çıkacağı anlamına gelmez, gelmemelidir" (s. 25). Çünkü Falstaff, Don Quijote, Tom Jones, Julien Sorel gibi roman kişileri birer tiptedir ancak kişisel umutları, açlıkları, sevgileri, kıskançlık ve arzularıyla toplumsal arka planı aydınlatan bireylerdir de. Fox, bu görüşleriyle çağdaşı Georg Lukacs'ın ideal roman kahramanı prototipini paylaşır görünür.

Kitabın dikkate değer bölümlerinden biri olan "Hakikat ve Gerçeklik"te yazar, edebiyatın en temel görevinin gerçekliğin ve hakikatin bilgisine ulaşmak olduğunu belirtir:

*Sanat insanın gerçeklikle boğuşup, onu özümsemesini sağlayan araçlardan biridir. Yazar gerçekliğin akkor metalini kendi iç bilincinin ocağında döver, kendi amacına istinaden yeniden biçimlendirir ve Naomi Mitchison'dan bir tabiri aşırarak gerekirse, düşüncenin şiddetiyle deli gibi hizaya getirir. Tüm yaratı süreci, sanatçının tüm doğum sancuları, gerçeklikle olan bu şiddetli çatışmasında dünyanın hakiki bir resmini çizme çabasıdır (s. 29).*

Bu çabayı devrimci bir savaş olarak nitelendiren Fox, yazarın gerçekliği değiştirmek ve alternatif dünyalar üretmek gibi bir misyonu olduğunu savunur. Bu savaşım için savunulan en temel ideolojik ve estetik enstrüman ise Marksizm'dir. Zira yazara göre Marksizm, gerçeği bilme, anlama ve dönüştürme çabasında hakikate tekabül eden yegâne

bilgi teorisi. İddia edildiği gibi soyut bir düşünce silsilesi ya da salt sezgi hakikate ulaştırmaz. Hakikate ulaşma yolundaki zihinsel çaba bahsinde Fox'un üzerinde mükerreren durduğu konulardan biri de biçim ve içerik arasındaki ilişkidir. Fox, yaygın kanaatin aksine, Marksizm'in salt içeriğe/mesaja odaklanıp biçimi göz ardı etmediğini, aksine ikisi arasında karşılıklı bir etkileşimi gözettiğini söyler. *"Biçim, içerik tarafından üretilir, bununla özdeş ve birdir ve her ne kadar içerik baskın olsa da biçim de içerik üzerinde etkide bulunur ve asla edilgen kalmaz"* (s. 31). Fox'a göre Marksist estetik, bir yazarın gerçek dünyayı algılama ve bilme yolundaki en sağlam teoridir. Kitabın *"Kayıp Düzyazı Sanatı"* başlıklı başka bir bölümünde de sanatın biçimsel yanını ihmal etmenin Marksizm'in ruhuna aykırı olduğunu söyleyerek bu konudaki kararlılığını sergiler. Fox'un indinde, sosyalist gerçekçi sanatı benimsemiş bir sanatçı için biçim sorunları temel meselelerden biridir.

Bu gerçekliği yansıtan en temel sanatsal form, romandır. Burjuva edebiyatının en büyük yarattığı olan roman, epikteki toplumsal bütünselliğin, tamlığın aksine bireyi ve onun kaderi ve yaşantısıyla sınırlı mücadelesini ele alır. Yazara göre roman, insan ile toplum arasındaki denge ve bütünselliğin kayb olduğu ve bireyin başkalarıyla ve doğayla daimi bir savaşım içine girdiği kapitalist bir toplumda gelişebilir. Fox, romandaki bu dönüşümü Batı edebiyatının ilk bütünlüklü anlatısı olan *Odyseia* ve tabir caizse burjuva bireyin el kitabı olan *Robinson Crusoe* mukayesesini üzerinden serimler:

*Odyseus tarihi olmayan bir toplumda, mit ve gerçekliğin ayırt edilemez olduğu ve zamanın dehşet salmadığı bir toplumda yaşar. (...) Odyseus'un kendi tarihi yoktur. Dünyanın çocukluk döneminde yaşamıştır ve onun tanıkları tanrılardır. Robinson ise geçmişi reddetmiş ve kendi tarihini yazmaya girişmiştir; doğaya, yani düşmanına hükmetmeye hazır olan yeni insandır o (s. 35).*

Modern zamanların, burjuva bireyin epiği olan roman Fox'a göre kapitalizmin dünyaya sunduğu en önemli yaratıcı kültürel hediyedir. Bu hediyeğin İngiliz edebiyatında bütün görkemiyle zuhur ettiği zaman dilimi 18. yüzyıldır. Bununla birlikte modern toplumun epik anlatıcıları olan romanların beslendiği büyük bir miras vardır. Fox bu mirasın gerçek kurucuları olarak Rabelais ve Cervantes'i gösterir. Çünkü *"bu iki isim romancıların ihtiyaç duyacakları her silahı sağlamıştır. Rabelais mizah ve dilin şiirselliğini hediye ederken, Cervantes ironi ve hislerin şiirselliğini vermiştir"* (s. 46). İroniden el alan kıvrak zekasıyla Laurance Sterne ve ateşli doğa sevgisiyle J. J. Rousseau, bu mirasın diğer önemli isimleri olarak nitelendirilir. 19. yüzyıl ise, genel kabulün aksine, roman tarihinde bir gerileme dönemi olarak kabul edilir. Ancak *"Victoria Çağındaki Geri Adım"* başlıklı müteakip bölüm, bu gerilemenin İngiliz romanı eksen alınarak öne sürüldüğünü düşündürür. 19. yüzyıl İngiltere'sinin sosyo kültürel ve iktisadi bakımdan yaşadığı yozlaşma ve genel adaletsizlik bir üst yapı kurumu olan sanata da sirayet eder. Walter Scott ve Charles Dickens gibi yüzyılın gözde İngiliz yazarlarının Balzac ve Tolstoy gibi Fransız ve Rus muadillerinin düzeyine erişememelerinin temel sebebi olarak ayyuka çıkan toplumsal ve manevi çürümeyi görememeleri gösterilir. Ülkesinin sanat ve edebiyat ortamına sert eleştiriler yönelmekten çekinmeyen Fox, İngiliz romancıların gerçekleri yazmak yerine romantik bir yanılsamaya kapılarak sözde iffetli ve ahlaklı *"Victoria Çağı fahişesi"*yle uzlaşmayı tercih ettiklerini dile getirir.

İnsan ruhunu resmetme konusundaki en başarılı tarzın epik olduğunu düşünen Fox, 18. yüzyıldan sonra yaşanan gerilemeyi bu tarzın zayıflamasına bağlar. Bu geleneksel tarzın atomize olmasının temel sebebi romanın niteliğinden ziyade, modernizmin doğasıdır.

Hayatın her alanında yaşanan uzmanlaşma ve parçalanma epik gelenekten beslenen roman anlayışında da bir kategorizasyonu zorunlu kılmıştır. *Uğultulu Tepeler* (Emily Brontë), *Tüm İnsanlar Gibi* (Samuel Butler) ve *Adsız Sansız Bir Jude* (Thomas Hardy) gibi romanlar, bireysel ve toplumsal ölçekte kaybolan bu bütünlük ve tamlık idealine yakılan ağıtlar olarak nitelendirilir. İngiltere’de kapitalist orta sınıfın orantısız zenginleşmesine paralel olarak insani ve ahlaki değerlerin toplumsal yaşamda giderek kaybolması, romanda yaşanan gerilemenin sebebi olarak gösterilir. Böyle bir toplumsal yapıyla uzlaşmak istemeyen İngiliz ve Fransız romancıları, eleştiri silahını kuşanarak sanatsal üretim yoluyla topluma yeni bir biçim ve ifade kazandırma mücadelesine girer. Fox’a göre bu mücadele, İngiltere’de gerçeklikten taviz verilerek bir tür romantik uzlaşımın sonuçlanmasıyla Fransa’da çetin bir mücadeleye sahne olur. Yazar bu mücadeleyi 19. yüzyılın iki büyük gerçekçisi Balzac ve Flaubert üzerinden serimlemeye çalışır. Balzac, söz gelimi, yaşadığı toplumun doğal tarihini yazmaya adan kendisini. “İnsanlık Komedi” olarak nitelendirdiği yazınsal çabası onu Fransa’nın edebiyat meydanındaki Napolyon’u hâline getirir. Flaubert’in bütün yazınsal çabası ise burjuvaziye duyduğu nefret ve tiksintiden beslenir. Dürüstlüğü ve sanatçı dehasını en doğru ifadeyi (le mot juste) bulma çabasına hasreden Flaubert’in bu titiz edebiyat işçiliğinin temelinde kapitalist toplumun hız ve tüketim kültürüne duyduğu nefret yatar. Nitekim Fox, Flaubert’in bu titizliğini vurgulamak için *Madame Bovary*’deki üç saatlik meyhane sahnesinin yazılma süresinin üç ay olduğunu belirtir. Yazar, insani değerlerden hızla uzaklaşan bir toplumun eleştirel bir tablosunu sunması bakımından Flaubert’in Dickens’la ortaklaştığını düşünür, ki bu tespitin makul ve yerinde gerekçelere dayandığı söylenebilir. *Roman ve Halk*’a göre 19. yüzyılın bütünlüklü bir insan ve toplum tahayyülünden yoksun olması, romancının fragmental/parçalı çalışmasını kaçınılmaz kılmıştır. Bütünlüğünü yitiren bir toplumun romanı, bütünlük arayışı içindeki yazarlarını trajik bir yetersizlik duygusuyla baş başa bırakmıştır.

Modern toplumun karmaşık yapısının zorunlu bir sonucu olan bütünsellik kaybı, epikten tevarüs eden kahraman kültürünün ölümünü de beraberinde getirir. “Kahramanın Ölümü” başlığı, 19. yüzyıl romanındaki bu kaçınılmaz değişimi irdeler. Gerçekliğin çürüdüğü bir insanlık durumunda “romancı kişilik yaratma, kahraman yaratma görevini terk edip, onun yerine sıradan koşullardaki sıradan insanı nakletmek gibi tali bir görevi koyunca hem gerçekliği hem de hayatın kendisini terk etmiştir” (s. 76). Böyle bir yönseme de modern romandan hem kahramanı hem de anti-kahramanı silmiştir. Sıra dışı hasletlere sahip kişilikler yerine ortalama bireylerin mekanik olarak yansıtılan kişilikleri yazara göre romanın bütünlüklü ve epik yapısını ortadan kaldırmıştır. Epikten enikonu uzaklaşan bir roman, modern yaşamı dönüştüren önemli toplumsal çatışmalardan da uzaklaşır; giderek birey eksenli dar duygusal ve düşünsel kaygılara hapsolür. Fox, 19. yüzyıl romanının içinde bulunduğu bu krizin bir bakış açısı değişikliğiyle aşılabilirliğini savunur. Daha önce de dile getirildiği gibi bu yeni yaklaşım, en muteber sanat anlayışı olan sosyalist gerçekçiliğin ancak diyalektik materyalizmin ışığında yorumlanmasıyla olanaklı hâle gelebilir. Bu yaklaşım ışığında 20. yüzyıl romanına eğilen yazar, sıra dışı değerlendirmelerde bulunur. Söz gelimi *Ulysses* (James Joyce), karakter zenginliği bakımından zayıf bir romandır. Proust, daha ziyade bir denemecedir. Onu usta bir romancı olarak değerlendirmek güçtür; çünkü karakterleri eksiksiz ve yoğun bir hayata malik değildir. Lawrence da *Gökkuşluğu* romanıyla parlak bir giriş yapmasına rağmen, nasıl olduysa yaratıcılığını sürdürmemiştir. Fox’a göre modern romancı insanı ve yaşadığı toplumsal gerçekliği bütünlüklü bir şekilde üretmek istiyorsa kahramansı öge ve epik nitelikleri temel almalıdır. Bu yaklaşım devrimci roman

anlayışının temeli olmalıdır. Burjuva romancıların aksine “devrimci romancı” gerçeklikten korkmamalı ve insanı eksiksiz bir şekilde yansıtabilmelidir. Ancak romancı için ideal olarak sunulan yönsemenin, sonuç olarak Stalin’in “insan ruhunun mühendisleri” hedefine bağlanması Fox’un düşüncelerini sakatlamış, partizanca bir yaklaşıma mahkûm etmiş gibidir.

Buraya kadar söylenenlerden de anlaşılacağı üzere sosyalist gerçekçilik Fox’un sanat anlayışının esasını oluşturur. Roman türünü bu anlayışın ışığında değerlendiren yazar, Marx ve Engels’in sanat ve edebiyat görüşlerinden hareketle roman yazarının çağının sınıf mücadelesine kayıtsız kalamayacağını ve eserlerinde bu mücadeleyi konu almaları gerektiğini belirtir. Çünkü yazarın dünya görüşüyle uyumlu olması esere sanatsal birlik kazandırmanın temel yordamıdır. Fakat bir dünya görüşünün idaresinde yazması, yazarı bir vaize dönüştürmemelidir. Aslolan, yaşamın gerçek, tarihsel bir manzarasını yansıtabilmektir. Devamında söyledikleri, Fox’un güdümlü bir sanat anlayışına mesafeli durduğunu yansıtır:

*Erkeklerin ve kadınların yerine cansız modelleri; kanlı canlı insanların yerine birtakım görüşleri; şüphelerinin eski bağlılıklarının, geleneklerinin ve sadakatlerinin cenderesinde debelenen gerçek insanların yerine soyut “kahraman”ları ve “kötü adamlar”ı geçirmek çok kolaydır ama bunu yapmak roman yazmak değildir. Bir konuşmanın arkasındaki bütün yaşam süreçlerini anlayamadıktan sonra konuşmalar hiçbir anlam taşımaz. Kuşkusuz karakterlerin kendi siyasal görüşleri olabilir ve olmalıdır da yeter ki bunlar yazarın değil, bizzat karakterin görüşleri olsun. Bazı durumlarda bir karakterin görüşleri yazarın görüşleriyle örtüşse bile, bu görüşler karakterin sesinden dile getirilmelidir ve bu demektir ki karakterin kendi bireysel sesi, kendi kişisel tarihi olmalıdır (s. 92).*

Bu güzergâhta ilerlemeye devam eden yazar özeleştiri yapmaktan imtina etmez. Yaşayan, kanlı canlı insanı kurgu düzleminde inandırıcı bir şekilde yansıtabilmek konusunda savunduğu sosyalist gerçekçi yazarların başarısız olduklarını söylemekten çekinmez. Şolohov, Malraux ve Bates gibi yazarların devrim hakkında yazdıkları romanlardaki devrimci tipler, der Fox, inandırıcılığı en az olan insanlardır. Söz konusu yazarların romanlarındaki kişiler, dava neferi olarak ikna edici görünse de insan olarak ikna edici olmaktan uzaktır. Dolayısıyla insani sıcaklığı ve sahiciliği barındırması, bir romanın başarısı için elzemdir. Bu insan yaklaşımı da mensubu olunan toplumun siyasal ve kültürel mirasıyla harmanlanmalıdır. Fox’a göre büyük yazarlar, yaşadığı çağın aktif yaşamına bigâne kalanlar arasından çıkmaz. Shakespeare’in oyunlarındaki siyasi tiradlar, Milton’ın toplumsal değişimlere yönelik siyasal ilgisi ve Fielding’in yoksullara yönelik duyarlılığı ve acımasız hukuk sistemini iyileştirecek reformlar peşinde koşması, bu yargının meşru gerekçeleri olarak sunulur. Fox’a göre sanatı hayatın mütemmim cüzü hâline getirebilmek, başka bir deyişle alternatif bir hayat yaratabilmek, hayat hakkında cesaretle düşünebilmeyi gerektirir. Bunu gerçekleştirebilmek ise Marx’ın deyişiyle “koşullarının efendisi” (s. 125) olmayı başaran özgür bir yazar olmaktan geçer.

İngiliz romanını merkez alarak 20. yüzyılın ikinci çeyreğinde ayyuka çıkan roman krizine dair yer yer kışkırtıcı fikirleriyle *Roman ve Halk*, sanat ve hayat arasındaki bağlantıyı oldukça acı bir dille mesele edinen kıymetli bir çalışma. Yazarın sosyalist gerçekçi sanat anlayışının gelişimi ve sorunları hakkındaki fikirleri, Türk edebiyatındaki toplumcu-gerçekçi roman geleneğine dair yeni inceleme ve çalışmalara ilham verebilecek niteliktedir.